

Rola spółek strategicznych w tworzeniu i wdrażaniu postępu hodowlanego

Józef Urbański

Agencja Nieruchomości Rolnych

Postęp biologiczny jest głównym czynnikiem mającym wpływ na obniżanie kosztów produkcji i doskonalenie cech jakościowych produktów wytwarzanych w rolnictwie i hodowli zwierząt. Spółki ANR dysponują cennym materiałem genetycznym roślin i zwierząt. Stanowi on bazę dla postępu biologicznego, który w postaci nowych odmian roślin oraz zwierząt hodowlanych jest dostępny dla krajowego rolnictwa. Aby sprostać konkurencji wewnątrz Unii Europejskiej proces doskonalenia krajowej produkcji rolniczej w najbliższych latach musi być szczególnie intensywny. Niezależnie od względów ekonomicznych za ochroną rodzinnej hodowli twórczej roślin i zwierząt przemawiają także względy biologiczne. Produkty polskiej hodowli są dobrze przystosowane do warunków glebowo-klimatycznych kraju, a tego czynnika nie wolno bagatelizować. Nie oznacza to, że wymiana międzynarodowa nie przynosi korzyści. Z genetyki światowej należy korzystać rozsądnie, testując, a następnie namnażając ciekawe odmiany i genotypy w kontrolowanych warunkach. Celom tym służą między innymi spółki strategiczne będące w zasobach ANR. Spółki te w zdecydowanej większości dobrze służą krajowemu rolnictwu, gwarantując łatwy i tani dostęp do postępu biologicznego.

Przejmowane do Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa nieruchomości po byłych PGR, przed objęciem ich procesami prywatyzacji, podlegały daleko idącej restrukturyzacji, między innymi w celu wyodrębnienia z nich jednostek gospodarczych, zajmujących się działalnością hodowlaną. W części tych jednostek zlikwidowano działalność hodowlaną i przeznaczono je do prywatyzacji. Natomiast na majątku tych gospodarstw, w których prowadzono działalność hodowlaną, uznaną przez Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej za szczególnie ważną dla postępu biologicznego w całym rolnictwie oraz w tych gospodarstwach, które charakteryzowały się dużym i trudno podzielonym majątkiem (gdzie podział mógłby prowadzić do spadku efektywności ekonomicznej, np. gospodarstw rybackich, szklarniowych itp.), tworzone były jednoosobowe spółki Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (obecnie ANR). Łącznie Agencja utworzyła 150 jednoosobowych spółek, w tym 104 spółki specjalizujące się w hodowli roślin (38) lub zwierząt (66) oraz 3 spółki związane z treningiem koni. Pozostałe (tzw. komercyjne) spółki Agencji (43) zajmowały się działalnością produkcyjną.

Obecnie Agencja Nieruchomości Rolnych wykonuje prawo własności w stosunku do 59 spółek hodowli roślin uprawnych oraz hodowli zwierząt gospodarskich o szczególnym znaczeniu dla gospodarki narodowej, wyszczególnionych w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 kwietnia 2003 roku (Dz.U. nr 80 z 2003 roku poz. 726 z późn. zmianami). Spółki ze względu na wiodący kierunek hodowli i rodzaj prowadzonych prac hodowlanych można podzielić na trzy grupy:

- ◆ hodowli roślin rolniczych i ogrodniczych – 17 spółek,
- ◆ hodowli zwierząt gospodarskich – 21 spółek,
- ◆ hodowli koni i stada ogierów – 21 spółek.

Nominalna wartość udziałów w tych spółkach wynosiła na koniec 2006 roku 474 339,1 tys. zł. W 2006 roku spółki hodowlane dysponowały gruntami o łącznym areale 118,0 tys. ha, z tego grunty własne wyniosły 4,5 tys. ha, a grunty dzierżawione – 113,5 tys. ha. Łączny majątek spółek wyniósł 1 334 093,6 tys. zł i wzrósł o 9,9% w stosunku do roku ubiegłego. Należy podkreślić, że wartość

tego majątku wzrasta systematycznie o około 10% rocznie i jest obecnie ponad dwukrotnie większa niż w chwili utworzenia spółek.

W programie doskonalenia zwierząt gospodarskich w Polsce uczestniczą 42 spółki Agencji Nieruchomości Rolnych. Głównym ich zadaniem jest prowadzenie hodowli twórczej w odniesieniu do bydła mlecznego i koni oraz, w nieco mniejszym zakresie, trzody chlewnej i owiec. Wdrożenie metod genetyki populacji do programów selekcji przyspieszyło proces doskonalenia cech użytkowych zwierząt. Postęp biologiczny w rolnictwie i hodowli zwierząt jest obecnie najważniejszym czynnikiem wpływającym na koszty produkcji, a także na jakość żywności. Stąd też konieczność intensywnego doskonalenia krajowej populacji zwierząt.

Postęp biologiczny oznacza doskonalenie organizmów zwierzęcych zgodnie z wymaganiami odbiorców. Dzięki postępowi biologicznemu istnieje możliwość uzyskania niższych nakładów produkcji oraz uzyskanie jej poprawy. Dlatego też na świecie wzrasta zainteresowanie postępowem biologicznym i wykorzystaniem go w praktyce. Postęp biologiczny jest swoistym substytutem nakładów rzeczowych, gdyż prowadzi do zmniejszania kosztów produkcji rolnej. W interesie polskiego rolnictwa, a także konsumentów żywności, jest szerokie wykorzystanie postępu biologicznego.

Poziom upowszechniania postępu biologicznego w krajowym rolnictwie jest znacznie niższy niż w krajach rozwiniętych. Utrzymanie i rozwój w kraju twórczej hodowli zwierząt gospodarskich wynika z potrzeby zapewnienia dostępu do wartościowych zwierząt zarodowych, o pożądanym cechach użytkowych.

Hodowla bydła mlecznego

Krajowa hodowla bydła mlecznego w największym stopniu korzysta z materiału genetycznego pochodzącego ze stad ANR. Hodowla bydła prowadzona jest w 45 spółkach, posiadających około 26 tys. krów, które w 2006 roku osiągnęły średnią wydajność za laktacją wynoszącą 8616 kg mleka, 354 kg tłuszczu oraz 290 kg białka. Średnia wydajność krów w stadach Agencji jest wyższa o 1952 kg mleka od średniej wydajności krów populacji aktywnej. O randze stad ANR dla krajowej populacji bydła świadczą następujące fakty. Ze stad ANR pochodzi ponad 50% matek buhajów, po krowach tych wywodzi się około 40% buhajów zakwalifikowanych do inseminacji. Hodowane w spółkach ANR stado, choć liczebnie niewielkie, bo stanowiące około 4,7% całości populacji aktywnej, w rzeczywistości stanowi bardzo cenną subpopulację. Czołowe spółki – OHZ Kamieniec Żąbkowicki, SK Golejewko i OHZ Dębołęka – osiągnęły średnią wydajność mleka przekraczającą 10 000 kg od krowy. Wiele stad o dużym znaczeniu dla krajowej hodowli zbliża się do tej granicy, obecnie w spółkach HZZ Żołędzica, OHZ Osięciny, OHZ Lubiana wydajność przekracza już 9500 kg mleka od krowy. Przewaga stad ANR nad krajową populacją aktywną bydła osiągnięta została w wyniku wykorzystania najwyższej jakości materiału genetycznego populacji światowej. Corocznie importowane jest nasienie buhajów o wysokiej wartości hodowlanej. Importowane są też zarodki od doskonałych matek buhajów z USA i Kanady. Materiał hodowlany wytworzony w stadach Agencji służy do doskonalenia populacji krajowej. Dzięki wykorzystaniu w rozrodzie inseminacji praktycznie każdy hodowca ma dostęp do wartościowych rozplodników gwarantujących osiągnięcie postępu genetycznego. O skuteczności stosowanego programu hodowlanego i jakości użytkowanych zwierząt w skali makro najlepiej świadczy osiągnięta wydajność mleka w kraju. Kwota mleczna została przekroczona już w pierwszym roku limitowania produkcji. Posiadane bydło charakteryzuje się dużymi możliwościami wzrostu produkcji, które ujawniają się wraz z poprawą żywienia i utrzymania krów.

Poprawa efektywności produkcji mleka drogą wzrostu wydajności nie jest już tak skuteczna w obecnej sytuacji, gdy obowiązują limity w produkcji. Nie oznacza to, że programy doskonalenia będą zaniechane. Nacisk selekcyjny będzie położony na inne grupy cech, mających związek z kosztami produkcji. Dlatego aktualne programy hodowlane zakładają doskonalenie zdrowotności, długości użytkowania i płodności krów. Zmierzając do poprawy tych

cech, równocześnie osiągnąć można poprawę jakości mleka. Zdrowotność zwierząt wykazuje związek z ich typem i budową. Prace hodowlane nad poprawą tych cech są prowadzone w stadach ANR. W rezultacie krowy z czołowych spółek Agencji są nie tylko wysoko wydajne, ale odnoszą wiele sukcesów na pokazach i wystawach. Wyróżnienia i czempionaty świadczą o tym, że bydlę to jest już bliskie wzorcowi hodowlanemu. Może to też oznaczać, że wiodąca rola stad ANR w programie doskonalenia krajowego będzie mlecznego będzie w dalszym ciągu utrzymana.

Hodowla trzody chlewnej

Hodowlę zarodową trzody chlewnej prowadzi 9 spółek ANR, które łącznie posiadają około 1600 loch zaliczanych do podstawowych ras użytkowanych w kraju. Większość spółek prowadzi hodowlę najważniejszych polskich ras matecznych, tj. wielkiej białej polskiej i polskiej białej zwisłouchej. W roku 2006 z chlewni Agencji sprzedano około 1000 knurków i ponad 3600 loszek hodowlanych. Stada zarodowe prowadzone są w następujących spółkach: OHZ Bobrowniki, OHZZ Chodeczek, SK Dobrzyniewo, OHZ Garzyn, OHZ Głogówek, OHZ Knyszyn, OHZ Lubiana, SO Łąck i OHZ Osięciny.

W celu uzyskania szybszego postępu genetycznego dla najlepszych hodowli opracowano „Program organizacji systemu hybrydyzacji trzody chlewnej w spółkach ANR na lata 2004-2015”, w którym uwzględniono współczesne trendy w zakresie doskonalenia świń. Praca hodowlana jest prowadzona we współpracy z Polskim Związkiem Hodowców i Producentów Trzody Chlewnej „POLSUS”. Program ten zakłada doskonalenie kompleksowe cech reprodukcyjnych, tucznych i rzeźnych. Przewiduje się też produkcję mieszańców na potrzeby chlewni użytkowych, odznaczających się optymalnym zbilansowaniem cech użyteczności rozplodowej i rzeźnej. W celu przyspieszenia postępu hodowlanego w ostatnich latach importowano z Kanady bardzo cenny materiał rasy wb. Spółki importują też nasienie knurów z krajów UE.

Dużych inwestycji wymagało też dostosowanie pomieszczeń dla zwierząt do standardów technologicznych Unii Europejskiej. Poprawa warunków środowiskowych i zapewnienie dobrostanu zwierzętom zaowocowało poprawą wskaźników rozrodu oraz tempa wzrostu. W przypadku rasy wielkiej białej polskiej najlepsze wyniki odchovu prosiąt, zbliżone do średniej krajowej, uzyskiwane są w spółkach OHZ Osięciny i OHZ Garzyn, w pozostałych spółkach rezultaty są nieznacznie słabsze. Z kolei najlepsze wyniki pod względem liczby prosiąt odchowanych do wieku 21 dni, w przypadku rasy polskiej białej zwisłouchej, uzyskiwane są w SK Dobrzyniewo. Pod względem oceny przyżyciowej knurków i loszek rasy wbp najwyższe wartości indeksu selekcyjnego – 112 punktów uzyskują zwierzęta z hodowli OHZ Osięciny, jest to znacznie wyższy wynik od wartości indeksu selekcyjnego dla populacji krajowej. Bardzo dobrą jakością odznaczają się knurki i loszki rasy pbz hodowane w OHZ Lubiana. Wysokie indeksy osiągają też knurki i loszki rasy hampshire z hodowli OHZZ Chodeczek.

Trzoda chlewna w spółkach ANR utrzymywana jest jedynie w tych ośrodkach, które posiadają wieloletnią tradycję i doświadczenie w prowadzeniu tego trudnego i podlegającego dużym wahaniom rynkowym działu hodowli. Materiał hodowlany cieszy się wśród hodowców bardzo dobrą opinią i z tej racji zbyt zwierząt utrzymuje się na stabilnym poziomie.

Hodowla owiec

Pogłowie owiec w Polsce uległo głębokiej redukcji na skutek załamania się cen wełny i zmniejszenia opłacalności eksportu jagniąt. Również w spółkach Agencji pogłowie owiec uległo zmniejszeniu. Obecnie utrzymywanych jest około 2600 matek zarodowych, co stanowi około 2,9% pogłowia pod oceną użyteczności w Polsce. Większość tej populacji – 1500 sztuk, należy do grupy rasowej merynos polski. Utrzymywane jest też niewielkie pogłowie importowanych ras mięsnych: berrichonne, charolaise, suffolk i czarnogłówek. Jagnięta rzeźne ze wszystkich tych stad są eksportowane. W roku 2006 sprzedano także 61 tryków oraz niewiele

jarek hodowlanych. Sprzedaż materiału zarodowego może być zwiększona, jeśli tylko wzrośnie popyt. Tryki rasy merynos polski, pochodzące ze stad ANR mają dobrą renomę, gdyż odznaczają się bardzo dobrą mięsnością i prawidłowymi cechami wzrostu. Prowadzony w kilku stadach krajowy „program plenny” nie przyniósł oczekiwanych rezultatów, w związku z czym obecne stada merynosowe są doskonalone w czystości rasy. Planuje się doprowadzić do wzrostu liczebności maciorek w poszczególnych stadach do 400 sztuk. W celu przyspieszenia doskonalenia cech użyteczności mięsnej importowano z Niemiec tryki merynosowe, a z Francji tryki ras mięsnych – charolaise, berrichonne i suffolk. Potomstwo uzyskane z tych kojarzeń będzie odznaczać się lepszą użytecznością rozplodową, dobrym umięśnieniem oraz będzie przeciwdziałać wzrostowi spokrewnienia w tej niewielkiej populacji.

Uzasadnionym celem pracy hodowlanej jest poprawienie wskaźników rozrodu, bowiem zwiększenie odchovu jagniąt w wyniku poprawy płodności powinno doprowadzić do poprawy opłacalności produkcji owczarskiej.

Hodowla koni

Hodowla koni prowadzona jest w 17 stadninach i w kilku stadach ogierów. Hodowla koni w stadninach ANR ma na celu wsparcie materiałem zarodowym krajowy program hodowlany. Stada ogierów prowadzą usługi w zakresie rozrodu dla hodowli terenowej. Jednocześnie niektóre z nich prowadzą działalność treningową związaną z próbami dzielności ogierów. Niektóre stada prowadzą też niewielkie stadniny.

W kraju działa 10 stad ogierów, zgrupowanych w czterech spółkach ANR, posiadających łącznie ponad 1000 ogierów oraz dwa zakłady treningowe. Ogółem w roku 2006 pokryto ogierami z tych stad ponad 20 000 klaczy. Organizacja państwowych stad ogierów posiada ponad 200-letnią tradycję i sięga czasów, kiedy to konie odgrywały strategiczną rolę dla armii i transportu. Obecnie stada uczestniczą w programach oceny ogierów oraz działają na rzecz promocji hodowli koni i sportów jeździeckich, możliwy jest także dostęp hodowców do dobrej klasy reproduktorów.

W stadninach koni utrzymywanych jest około 1150 klaczy matek 9 ras, najliczniej reprezentowane są rasy wielkopolska i szlachetnej półkrwi – około 270 klaczy. Rasy wielkopolska i szlachetna półkrwi hodowane są w: SK Liski, SK Racot, SK Pępowo, SK Dobrzyniewo i SK Nowielice. Konie tych ras doskonalone są w celu wyhodowania materiału przydatnego dla sportów jeździeckich. Znaną regionalną rasą są konie małopolskie, w stadach Agencji utrzymywanych jest 170 klaczy wraz z przychowkiem. Konie małopolskie hodowane są w stadninach: Janów Podlaski, Prudnik, Walewice i Ochaby. Populacja ta reprezentuje bardzo wszechstronną użyteczność wierzchową, gdyż użytkowana jest z powodzeniem zarówno w sportach jeździeckich, jak i rekreacji.

Najwyższą klasę w skali światowej reprezentują konie arabskie czystej krwi, hodowane w trzech stadninach ANR: Janowie Podlaskim, Michałowie i Białce. W ostatnim okresie stadniny te utrzymują około 300 klaczy z przychowkiem. Typ araba polskiego odznacza się unikalnymi walorami, konie charakteryzują się bowiem idealnym typem budowy, doskonałym ruchem i dzielnością wyścigową. Wszystko to sprawia, że hodowcy koni arabskich przyjeżdżają z całego świata do Polski, aby zapoznać się z metodami hodowlanymi i nabyć materiał genetyczny dla doskonalenia miejscowych populacji. O jakości materiału hodowlanego w stadach ANR najlepiej świadczą ceny oferowane przez kupców zagranicznych, które zaliczane są do najwyższych w świecie. Konie arabskie to wizytówka naszej hodowli, bez przesady można je uznać za narodowe dziedzictwo kultury materialnej. Stadniny koni arabskich ANR są także przedsiębiorstwami dochodowymi. Średnia cena uzyskana ze sprzedaży jednego konia tej rasy przekracza 45 tys. zł, a za najlepsze araby w 2006 roku uzyskano ceny w granicach 200 000 euro.

Konie pełnej krwi angielskiej hodowane są w pięciu stadninach – Golejewko, Iwno, Koźnice, Krasne, Łąck. Ogółem utrzymywa-

nych jest prawie 180 klaczy z przychowkiem. Hodowla tej rasy związana jest nierozdzielnie z próbami dzielności na torach wyścigowych. Trudności z uruchomieniem wyścigów na Warszawskim Torze Służewiec wpływają negatywnie na dalszą hodowlę koni pełnej krwi. Sezon wyścigowy na Służewcu trwa w ostatnim roku tylko 39 dni. Dlatego też dużo koni zostało wysłanych na tory czeckie i słowackie.

Rasa koni śląskich hodowana jest w Stadzie Ogierów Książ, stado klaczy liczy 32 sztuki. Konie tej rasy wykazują szczególne predyspozycje do sportów zaprzęgowych, są też chętnie nabywane przez kupców z zagranicy.

Jedyna stadnina hodująca konie zimnokrwiste zlokalizowana jest w Nowych Jankowicach. Na konie tej rasy istnieje trwały popyt na krajowym rynku. Praktycznie całość materiału hodowlanego jest nabywana przez rolników. Obecnie konie zimnokrwiste służą głównie do produkcji źrebiąt eksportowanych do krajów Europy Zachodniej.

Hodowla zachowawcza koni ras prymitywnych prowadzona jest w czterech stadninach. Celem tej hodowli jest zachowanie starych genotypów, w przeszłości wykorzystywanych do pracy w rolnictwie. Konie rasy huculskiej hodowane są w Stadninie Koni Huculskich Gładyszów, stado klaczy liczy około 60 sztuk. Hodowla tej rasy stała się obecnie znową modną. Konie huculskie odznaczają się zrównoważonym charakterem i łagodnością. Walory te sprawiają, że hucule są postrzegane jako konie szczególnie przydatne dla początkujących jeźdźców, mogą być także traktowane jako koń rodzinny. W trzech spółkach – SK Dobrzyniewo, SO Sieraków i PHR Tulce – utrzymywane są koniki polskie, łącznie stado klaczy liczy 86 sztuk. Koniki polskie zaliczane są do jednego z niewielu genotypów wyhodowanych na terenie naszego kraju. Obecnie pogłowiu tej rasy ciągle wzrasta, na co mają też wpływ dotacje do hodowli zachowawczej.

Ranga stadnin w organizacji krajowej hodowli koni jest znaczna, gdyż posiadają one bardzo dobry materiał genetyczny. Stadniny ANR posiadają jedynie 3% pogłowia klaczy wpisanych do ksiąg hodowlanych, ale hodują ponad 60% ogierów ras szlacheckich kupowanych do stad ogierów. W roku 2005 na remont stad ogierów zakupiono 77 reproduktorów, z czego 55 osobników pochodziło z hodowli stadnin ANR.

Postęp w zakresie doskonalenia cech użytkowych koni odbywa się głównie poprzez wykorzystanie w rozrodzie wartościowych ogierów. Stąd też olbrzymie znaczenie stad ogierów dla terenowej hodowli koni. Uznając potrzebę dostępności dla przeciętnego hodowcy do dobrych ogierów, działalność stad była dotychczas dotowana. Umożliwiała to utrzymanie opłat za stanówkę na stosunkowo niskim poziomie. Wspierana jest też inseminacja klaczy, gdyż metoda ta umożliwia lepsze wykorzystanie najcenniejszych ogierów i ułatwia ich dostępność na terenie całego kraju.

Spółki ANR dokonały w ostatnich latach wielkiego postępu w zakresie hodowli i systemów produkcji. Zmodernizowano pomieszczenia dla zwierząt, uwzględniając standardy technologiczne w chowie bydła i trzody chlewnej. Zmodernizowano około 50 ferm dla bydła mlecznego i wybudowano 10 nowych. Nastąpiła poprawa w zakresie dobrostanu zwierząt. Praktycznie wszystkie liczące się fermy bydła mlecznego stosują bezwiewiowy system utrzymania krów. Dokonano wielu inwestycji proekologicznych, racjonalizując systemy magazynowania odchodów zwierzęcych. Zmodernizowano park maszynowy, co wpłynęło bardzo korzystnie na poprawę wartości biologicznej pasz, ponadto zwiększono wydajność pracy, co w efekcie końcowym poprawiło wyniki finansowe spółek ANR. Spółki prowadzące hodowlę zwierząt generowały w ostatnich latach zyski rzędu 45 mln zł rocznie. Najistotniejszym jednak pożytkiem wynikającym z działalności tych spółek jest materiał genetyczny, udostępniony do doskonalenia krajowej populacji zwierząt gospodarskich. Zwierzęta zarodowe pochodzące z hodowli Agencji są dobrze przystosowane do krajowych warunków środowiskowych, o pewnym statusie zdrowotnym, a także znacznie tańsze od zwierząt sprowadzanych z zagranicy.

Spółki strategiczne hodowli zwierząt ANR są ważnym elementem we wdrażaniu postępu biologicznego do produkcji masowej. Przedsiębiorstwa te, poza zasadniczym celem działalności, jakim jest prowadzenie pracy hodowlanej oraz upowszechnianie jej efektów w praktyce, spełniają też funkcje centrów edukacji rolniczej, ośrodków przekazujących i popularyzujących nowe metody i technologie produkcji. Jest to też miejsce szczególnie polecane dla odbywania praktyk i staży zawodowych.

W najbliższych latach przewidywane są następujące działania:

- ◆ Dokończenie programów inwestycyjnych w celu dalszej modernizacji zaplecza technicznego na rzecz hodowli. Już poczynione inwestycje dają wymierne efekty hodowlane i ekonomiczne. Jednak zakres realizowanego do końca 2006 roku programu inwestycyjnego w spółkach okazał się niewystarczający z punktu widzenia rzeczywistych wymagań. Z przeprowadzonych ocen wynika, że konieczne są dodatkowe inwestycje, w szczególności związane z unowocześnieniem hodowli oraz poprawą standardów związanych z ochroną środowiska. Bez ich realizacji spółki tracąc będą swoje zdolności konkurencyjne na krajowym rynku nośników postępu biologicznego, a w skrajnych przypadkach mogą zostać z tego rynku całkowicie wyparte (niespełnianie obowiązujących standardów).

- ◆ Zmiany konsolidacyjne, organizacyjne i restrukturyzacyjne w spółkach. Obserwacja zachodzących zmian na światowym rynku nośników postępu biologicznego dostarcza wskazówek dla koniecznych przeobrażeń sektora hodowli zwierząt i roślin oraz nasiennictwa w Polsce, tym bardziej, że rynek ten staje się coraz bardziej rynkiem globalnym.

- ◆ Przygotowanie spółek do pełnienia roli ośrodków upowszechniania najnowszej wiedzy i praktyki rolniczej. Spółki ANR, poza zasadniczym celem działalności, jakim jest prowadzenie hodowli i upowszechnianie jej wyników w praktyce, powinny pełnić funkcję centrów edukacji rolniczej, ośrodków dyfuzji innowacji w rolnictwie i miejsc kształtowania kultury rolnej. Wymagane jest dalsze przygotowanie spółek do wypełniania tych zadań. Konieczna jest dalsza modernizacja zaplecza technicznego spółek, poprawa jakości kadr i zarządzania.

- ◆ Systematyczne doszkadzanie kadry hodowców i kadry zarządzającej spółek, jako najefektywniejszej inwestycji.

- ◆ Weryfikacja programów hodowlanych (szczególnie w hodowli roślin) pod kątem rzeczywistych potrzeb gospodarczych i ich efektywności ekonomicznej, w tym koncentracja programów hodowlanych i środków na hodowlę oraz głębsza, niż dotychczas, specjalizacja w hodowli.

- ◆ Podejmowanie przez spółki wspólnych działań w zakresie prac badawczych, egzekwowania opłat hodowlanych oraz skutecznych działań marketingowych.

- ◆ Wprowadzanie nowych technik w hodowli roślin i produkcji nasiennej.

- ◆ Powstanie Centrów Hodowlanych bydła mlecznego w celu efektywnej realizacji programu genetycznego doskonalenia bydła mlecznego z zastosowaniem techniki owulacji mnogiej i przenoszenia zarodków. W celu realizacji powyższego programu, a w szczególności doboru kojarzeń, importu nasienia i zarodków oraz zbicia materiału hodowlanego, konieczna jest ścisła współpraca Centrów ze spółkami unasienniania (dawne SHiUZ) oraz Polską Federacją Hodowców Bydła i Producentów Mleka.

- ◆ Reorganizacja działalności stad ogierów i pozbycie się zbędnego majątku, który generuje nadmierne koszty.

- ◆ Uruchomienie i rozwój stacji pobierania nasienia oraz prowadzenie działalności zmierzającej do coraz szerszego użycia nasienia świeżego, chłodzonego lub mrożonego do reprodukcji w terenie.

- ◆ Wprowadzenie szerokiej działalności pozahodowlanej w stadach i stadninach, jako miejscach szerzenia kultury (sport, rekreacja, turystyka, pensjonaty dla ludzi i koni, szkolenia, kursy, imprezy, pokazy, wystawy, zawody i inne).